

**Горицький ліцей
Берездівської сільської ради**

**Пігольчук Ольга Михайлівна
вчитель початкових класів**

*Розвиток творчої особистості
на заняттях гуртка
„ Умілі руки “*

(посібник)

Автор

Пігольчук О.М. Посібник: Розвиток творчої особистості на заняттях гуртка «Умілі руки» , 2018. С.42

Ця книга - своєрідний довідковий посібник, що стане в нагоді навіть найбільш підготовленим майстрам, які знайдуть у ній багато цікавого для себе. Крім того, вона може допомогти керівникам гуртків художньої творчості при школах, будинках культури, а також буде корисною для вчителів уроків праці.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
I. Теоретичні відомості про обробку паперу	5
II. Конспекти занять гуртка «Умілі руки»	16
Розробка уроків на тему «Симетричне вирізування»	
Розробка уроків на тему «Силуетні аплікації»	
Розробка уроків на тему «Аплікація із соломи як вид декоративно-ужиткового мистецтва “.	
Виготовлення композиції із соломки	
Література.....	29
Додатки	32

ВСТУП

Сучасні завдання естетичного виховання і художньої освіти молоді чекають від художника-педагога серйозної різнобічної професійної підготовки. Вивчення основ декоративно-прикладного мистецтва, поряд із навчанням рисунка, живопису, графіки і скульптури, складає важливу і необхідну частину художньо-педагогічної підготовки вчителя образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Володіння вчителем основ такого виду мистецтва, як „ Художня обробка паперу“, обумовлено, насамперед, особливою роллю декоративно-прикладного мистецтва у розвитку естетичного смаку школярів. Для того, щоб якісно і плідно вирішувати художньо-естетичне виховання школярів, вчителю образотворчого мистецтва необхідно мати широкий діапазон знань, умінь і навичок у галузі декоративно-прикладного мистецтва. Професійні знання і навички повинні відповідати змісту шкільної програми і визначати якісний рівень компетентності.

Художня обробка паперу — один із видів декоративно-прикладного мистецтва та прикладної творчості. Крім того — це вид педагогічної діяльності. Тому забезпечення комплексним наочно - методичним матеріалом завдань курсу дисципліни "Художня обробка паперу" є досить важливим завданням організації процесу професійної підготовки учителя.

Крім того, вивчення курсу "Художня обробка паперу" сприяє формуванню художнього смаку і творчого розвитку самого вчителя. Знання специфіки, закономірностей і засобів художнього вираження в декоративно-прикладному мистецтві допомагає краще засвоїти інші навчальні предмети художнього циклу.

Робота з папером виховує такі риси характеру особистості, як вміння зосередитися на вирішенні завдань креативної діяльності, серйозність, акуратність, відповідальність тощо, а також спрямовує формування сприйняття кольору, композиційного мислення та мислення в матеріалі, художнього бачення.

В даному посібнику ми розглянемо основні види обробки паперу, а саме: виготовлення витинанок, силуетів та аплікацій із соломи.

Далі будуть подані теоретичні відомості про художню обробку паперу та соломки, зразки розроблених уроків та практичні додатки до них.

I. Теоретичні відомості

Художня обробка паперу як вид декоративно-прикладного мистецтва та та образотворчої діяльності. Багатий зміст умовних форм декоративно-прикладного мистецтва пов'язаний із тим, що вони несуть досвід зорово-емоційного освоєння світу людиною. Завдяки асоціаціям цей зміст набуває різноплановості та глибини. До того ж велике значення має здатність людини "домислювати", "домальовувати" видиме. Цей процес полягає в тому, що зображення пробуджує у свідомості глядача почуття і думки, джерело яких не зображено наочно. Таке сприйняття, яке здатне визначити утилітарно-художній зміст набутого, досягається тільки систематичним і цілеспрямованим вихованням.

Сьогодні з паперу складають різні фігурки, роблять ялинкові прикраси (гірлянди та сніжинки), вирізають силуети та серветки, ажурні малюнки та композиції, закладки та орнаменти. А художнє конструювання з паперу дало поштовх до розвитку багатьом напрямкам у мистецтві. Виразність, наочність та доступність характеристики, які визначили довге життя паперу як першочергового матеріалу для творчості.

Робота з папером формує в особистості любов до прекрасного, охайності, виховує потребу до творчої діяльності, розвиває художню уяву, композиційне мислення, естетичне кольоросприйняття, тим самим розвиває уміння мислити художньо-образними категоріями на професійному рівні. В процесі вивчення основ художнього оброблення паперу формується значний масив практичних способів художньо-творчих дій як системи умінь створювати декоративний образ. Вивчення основ різноманітних прийомів роботи з папером надає можливість практично і творчо засвоїти значну кількість художніх засобів та технічних прийомів створення декоративних виробів.

Техніки художньої обробки паперу з прийомами створення утилітарно-естетичного виробу потребує особливої виразності самого підготовчого малюнка, декоративної переробки форм. Потрібне враховувати, що декоративний малюнок — це перший етап творчості в цьому виді художньої діяльності, тому що він забезпечує композиційне мислення в матеріалі. В ескіз-малюнках композиції повинен бути закладений майбутній результат художнього твору: розкласти, тобто організувати малюнок по плямам, щоб він сприймався виразно. Для цього потрібно розробити сам силует в композиції. Він повинен бути узагальненим, чітким, виразним та пластичним, мати динаміку і характер. Всі ці характеристики підсилюються гротесковим рисунком форми.

Характеристика видів паперу за призначенням. Види художньої обробки паперу, площинні та об'ємні вироби. Широкий діапазон художньої технічної обробки паперу являє собою найбільш ефективний засіб для оволодіння мовою декоративно-прикладного мистецтва, особливо в техніках аплікації, колажу, витинанки, силуету, імітації мозаїки та вітража, оригамі, просторово-конструктивної паперової пластики тощо.

Головним матеріалом для всіх видів художньої обробки паперу, таких, як оригамі, аплікація, вирізування всіх типів, паперова мозаїка, імітація вітража, об'ємна пластика — є папір.

Папір буває найрізноманітнішим. Він відрізняється по товщині, кольору, якості та розмірах. Папір потрібно підбирати належного типу і кольору, залежно від того, що саме потрібно зробити.

Папір складається з волокон, розташованих в певному напрямі, особливість яких потрібно використовувати при художній обробці. Визначити напрям розташування волокон паперу можна під час розривання: уздовж волокон розрив буде порівняно прямим, уперек — крива чи зигзагоподібна, хвиляста лінія, край аркуша буде нерівним. Для створення об'ємних виробів краще використовувати цупкий папір, ватман, креслярський папір, торшон, агат. Папір, який добре всмоктує воду, використовується для роботи в техніці пап'є-маше, а також для декорування виробів.

Папір та його властивості використовуються у всіх видах художньої обробки — від аплікації на площині до об'ємної паперової пластики.

Папір має пластичну властивість. Під дією різноманітних прийомів він деформується і набуває конкретної декоративно-пластичної форми під час виготовлення виробу.

Для оволодіння практичними творчими способами дій в роботі з папером необхідно оволодіти масивом теоретичних засад про властивості паперу як зображального матеріалу та можливості його обробки й застосування в творчій діяльності для створення декоративного образу у певному виробі утилітарного призначення.

Методи створення виразних фактур та структур форми найчастіше використовуються в різних видах художньої обробки паперу для створення декоративних панно, оформленні наочно-інформаційних стендів, моделюванні фактурного покриття для архітектурних споруд тощо. Якщо надати аркушеві паперу чи його частині певну форму в конкретному напрямку, то можна досягти посиленої виразності архітектоніки, пластичності виробу. Складання аркуша способом зламу, закруту, вигину для утворення ребра використовується в рельєфних зображеннях.

Для художньої обробки паперу необхідні матеріали та приладдя, інструменти, а саме:

- папір різних сортів (білий, тонований, кольоровий), цупкий папір чи картон для основи художнього виробу або композиції;
- клей ПВА, який швидко висихає і не залишає брудних плям, має прозору плівку, гігієнічний;
- ножиці для різання, вирізування, надрізів паперу з прямими, середньої довжини, тупими кінцями;
- пензлі: широкі для швидкого нанесення клею на основу, маленькі для склеювання невеличких деталей;
- паличка з тонким кінцем для склеювання дрібних деталей способом нанесення однієї краплі;
- олівець простий графітний для нанесення контуру та завивки паперової спіралі;

- лінійка пластмасова чи дерев'яна;
- різак (висувне лезо) чи скальпель для прорізів тощо;
- шило канцелярське для проколювання отворів, протягання смужок паперу для одержання спіралеподібних форм;
- спиці в'язальні різного діаметру для виготовлення завитків, спіралей, пружинок;
- затискачі, звичайні канцелярські скріпки;
- креслярський циркуль.

Історія виникнення паперових виробів. Перші паперові вироби як прикраси ужиткового призначення виникли у Китаї у зв'язку з винаходом і поширенням там паперу. Письмові джерела Танського і Сунського періодів розповідають про цей вид народної творчості та його майстрів. Напередодні свята весни жінки наклеювали на вікна своїх будинків графічно чіткі паперові "чуанхуан", які виготовляли заздалегідь, узимку. Це були переважно одноколірні зображення божеств, духів, героїв народних легенд, драконів, феніксів, квітів, винограду, метеликів, риб тощо. Ці вироби витинали ножицями і маленькими ножами. Завдяки високим художнім властивостям, вражаючій філігранності та простоті виготовлення "чуанхуан" стали відомі сусіднім народам. В Європі паперові прикраси з'явилися в тринадцятому столітті. Наприкінці шістнадцятого століття в Німеччині їх використовували для оздоблення обкладинок книг. У вісімнадцятому-дев'ятнадцятому століттях вони поширилися на всій європейській території, в тому числі і у слов'янських країнах. Перші свідчення про паперовий декор в українських сільських хатах дійшли до нас від першої половини дев'ятнадцятого століття.

На основі архівних матеріалів відтворена еволюція хатніх паперових прикрас, до яких належала витинанка, що сформувалась у завершену декоративну систему. Першими хатніми оздобами були зв'язані навхрест пучки зілля, які розвішували на стінах. Якщо у світлиці були ікони, то їх у літній час завітчували пахучими травами й польовими квітами, які засихали і залишалися до наступної весни. Незабаром поряд із іконами з'явилися лубочні картинки і паперові витинанки, які виготовляли навесні, перед святами, коли селяни за звичаєм білили й оздоблювали житло. Подекуди й перед новим роком старі витинанки знімали, а їхнє місце займали нові.

Найдавніші українські витинанки, що дійшли до нашого часу, походять із прикарпаття і Західного Поділля.

Своєрідним прототипом українських витинанок можна вважати невеличкі шматочки білого паперу з ажурно витягнутими краями, що служили підкладкою і оздобою для канцелярських печаток в середині XVI ст.

"Вислі" — воскові і сургучеві печатки, що привішувалися до грамот на шнурівках, мали шкіряні або металеві підкладки з декоративними полями, так звані кустодії, які прикрашали і оберігали печатки від механічного ушкодження. Очевидно, від шкіряних кустодій пішли і паперові кустодії. Оскільки краї паперових кустодій на кілька сантиметрів виходили за межі печаток, утворюючи поля, то їм надавали ножицями різної форми: ромба, квадрата, розетки, зірки квітки, картуша тощо.

Для витинання папір складали вдвоє, вчетверо, увосьмеро. Витинали ажурно лише поле, центр залишався недоторканим для відтиску печатки. Розміри цих паперових полів залежали від величини печатки; вони мали межі від 4 до 14 сантиметрів.

Ще один різновид паперових прикрас — "силуети" — виник у Франції в середині XVIII ст. і звідти швидко поширився по всій Європі. "Силуетами" називали своєрідні портретні зображення і фігурні композиції, намальовані тушшю, вирізані з паперу або гравійовані на дереві. Найчастіше "силуети" вирізали по контуру маленькими ножицями з тонкого чорного глянцевого паперу,

У Росії мистецтво чорного "силуету" набуло популярності в другій половині XVIII ст. у вигляді невеликих зображень. Силуетні портрети прикрашали стіни житлових кімнат, альбоми панянок, їх дарували і дбайливо зберігали. Неперевершеним майстром "силуетів" був художник Ф. Гі. Толстой. Його твори зберігаються в Ермітажі та інших музеях і за тематикою поділяються на дві групи — побутові сцени та історичні й батальні епізоди війни 1812 р. Основну роль у композиціях Ф. Толстого відіграє лінія, чіткий вишуканий контур, лаконізм, творча фантазія.

Мистецтво "силуетів" було поширене й в Україні. З літературних джерел відомо, що виготовленням силуетних витинанок захоплювались М. Гоголь, Г. Нарбут. Силуети з паперу — оригінальне явище в мистецтві XIX ст., їх художньо-образна система будувалася на суто графічних принципах: чіткість і ясність контурів, виразність ліній; дотриманість законів перспективи та пропорційності співвідношення. У них немає глибини, вони двовимірні, проте талановиті художники вміли передати і простір, і розвиток дії. "Силует — формула і одночасно натяк, ледь вловима розповідь про щось, фраза, розпочата і незакінчена".

Силует за своєю природою простий, чіткий і лаконічний, як чітка й лаконічна тінь найскладніших по формі предметів у сонячний день. Ї в цій простоті є своя прихована чарівність.

Народні паперові прикраси, що послужили прототипом витинанок, не були ні наслідуванням, ні прямим продовженням канцелярських паперових "кустодій" і „силуетів" художників. Мотиви узорів у народному витинанні з паперу

склалися під впливом народних видів художньої творчості, насамперед, лкляних прорізних орнаментів, розпису, вишивки, ткацтва, ажурного металу тощо.

Художнє конструювання і моделювання порівняно нова галузь творчості. Суспільна потреба у цьому мистецтві виникла тільки в дев'ятнадцятому столітті, тоді і почала формуватись нова професія художника конструктора.

Розвиток паперової пластики як вид художньої діяльності значної популярності досягнув у наш час. Цікаві творчі доробки з паперової пластики експонуються на художніх виставках майстрів декоративно-прикладного мистецтва.

У системі художньо-педагогічної освіти та в роботі з дітьми на заняттях образотворчого мистецтва також широко використовується паперова пластика.

Прорізні вироби. Витинанки (прості, складні та комбіновані). Силуети.

Мистецтво витинанки широко використовується в художньо-прикладній творчості багатьох майстрів народної творчості. Витинанка є видом художнього оброблення паперу. Вирізані чи прорізані вироби з паперу надають можливість створювати ритмічні орнаменти, мотиви, декоративні композиції простими та доступними засобами. Техніка виготовлення симетричних форм у загальних рисах полягає в тому, що аркуш паперу попередньо складається в загальний блок-пакет, який прорізається, надрізується ріжучим інструментом. Внаслідок цього при розгортанні аркуша утворюються елементи орнаменту чи узору, що повторюється ритмічно і має конкретну симетрію. Як правило, під час виготовлення витинанки, всі надрізи починають із країв складеного пакету. Якщо потрібно проробити внутрішній отвір, то необхідно пакет додатково перегнути.

Важливо слідкувати за тим, щоб при вирізуванні узору не зрізати край складеного аркуша паперу, тому що тоді зображення розпадеться на частини. Вирізати узор можна за попереднім рисунком чи довільно, без раніше прорисованого узору. Багатократне складання паперу дозволяє створити форму орнаментального виробу в смужці, квадраті, колі тощо, в яких поєднуються різні види симетрії.

У витинанках можуть бути використані рослинні, зооморфні та інші мотиви. Головним у витинанках є зміст форми, переважна декоративна стилізованість узору.

Всі витинанки можна поділити на три великі групи — одинарні, складні та комбіновані.

Одинарними здавна називали витинанки з одного аркуша паперу. Вони одноколірні, відзначаються узагальненістю орнаментальних мотивів, високою декоративністю форм. Переважна більшість їх має будову, отриману на основі симетрії та ритму. Папір складають певну кількість разів, утворюється складка. Зігнуті місця відповідають осям дзеркальної симетрії. Зробивши кілька надрізів ножицями в головній складці, отримують орнаментальний мотив, який ідентично повторюється на всіх інших складках паперу, і таким чином завершується повний візерунок.

Відміни в структурі орнаментальної композиції можна розрізнити на основі сприймання орнаменту у готовому творі — як "площинний" чи як просторовий", тобто зображенню відповідає площина паперу або простір, що виник внаслідок процесу витинання. З одного аркуша паперу одне витинання, наприклад, композиції дзеркальної симетрії, дає дві витинанки з однаковим орнаментом — "площинну" і "просторову". Так, витятий візерунок площинним способом зображення наклеюють на окремий аркуш паперу — і перша витинанка готова. Під папір з витятим контуром візерунка підклеюють папір іншого кольору, і створюється друга витинанка.

Складні витинанки (аплікаційні) завжди поліхромні, оскільки, на противагу одинарним, їх виготовляють із кількох аркушів різнокольорового паперу. За технікою виготовлення і способом подачі зображення вони поділяються на накладні й складені. В основі кожної накладної витинанки знаходиться одинарна витинанка, яка формує накладну витинанку симетрією, ритмом, ажурністю тощо. На розеткову одинарну витинанку центрично накладають близькі за формою, але щораз менші витинанки.

Композиція складних витинанок створюється так: на одинарну витинанку основу накладають окремі елементи, збагачуючи її кольором, акцентуючи основні форми зображення. Комбінована витинанка за своєю композиційною структурою передбачає формування виробу з малих одинарних витинанок, поєднаних стильовою мовою. Рапортну структуру витинанок із центральною двоосьовою симетрією називають "четверик". Аркуш паперу складають навхрест вчетверо і витинають задуманий мотив, контролюючи зв'язки, які повинні тримати витинанку в єдиному цілому. Зігнуті місця складки пролягають по двох перпендикулярних осях і утворюють дві площини дзеркальної дві осьової симетрії., і зображення з однієї четвертої (рапорт) механічно "віддзеркалюється" на всю площу паперу.

Орнамент витинанок із чотирма променевими осями ("восьмерик") має чотири площини дзеркальної симетрії та осьову симетрію четвертого порядку. Ця рапортна структура найпоширеніша завдяки великій популярності витинанок — "кружалець", "квіток", "зірничок", "хрестиків". Для витинання папір складають увосьмеро і з країв складки витикають зубчики, "стрілочки", "навпівкружечки", поздовжні зрізи різної форми, антропо- та зооморфні фігурки тощо. Утворений мотив за допомогою центральних осей симетрії кругового рапорту віддзеркалює по всій площині. Одна восьма являє собою витинанку в згорнутому вигляді після її виготовлення.

Чимале значення для характеру орнамент має спосіб формування країв витинанок. Вони можуть бути суцільними ("гладкі", "зубчики", "торочки") — відіграють роль конструктивних зв'язків, у той час як орнамент витинають по осях симетрії. В іншому випадку конструктивна основа знаходиться на осях симетрії, а краї витинанки, глибоко витяті різноманітними формами, заявляють елементи орнаменту.

Стрічка паперу, складена в кілька разів по вертикальних осях симетрії, дає при витинанні ритмічний ряд фігур, пов'язаних дзеркальною симетрією. Залежно від варіантів мотиву їх може бути чотири, вісім і більше.

Крім розглянутої стрічкової однієї витинанки, відомі й двобічні варіанти. Стрічку паперу складають не тільки по вертикальних осях, а й уздовж, внаслідок чого мотив, ритмічно поєднаний по горизонталі, віддзеркалюється і по вертикалі. Симетрично-ритмічне компонування стрічкових візерунків характерне як для одинарних, так і для складених витинанок.

Зіркоподібні витинанки дуже споріднені з розетковими. При їх створенні спочатку роблять трикутні вирізи з країв складки, потім по лінії згинання, таким чином, площа збагачується виразними додатковими елементами у вигляді дрібних зірочок, стрілок, кружалець тощо.

Одинарні витинанки хоч і виготовляють із одного аркуша кольорового паперу, завжди поєднують із забарвленням фону, який допомагає виділяти витяті форми.

Кольорове вирішення складених витинанок здійснюється шляхом збагачення орнаментики творів різнобарвними дрібними елементами. Це створює можливість колористичних комбінацій контрастних зіставлень кольорів у орнаменті. Найчастіше використовується для витинання папір яскравих та насичених кольорів: різних відтінків червоний, вишневий, синій, зелений, чорний. Рідше при доповненні використовують рожевий, жовтий, жовтогарячий, голубий, фіалковий, коричневий.

Різновидом складних витинанок є накладні витинанки, які виготовляються з кількох шарів паперу і створюють своєрідну пластичну рельєфну фактуру. Пластична фактура особливо виявляється при використанні кольорового паперу. Наприклад, мотив композиції з квітів komponується з круглих паперових пелюсток, які не наклеюються по всій площині, а тільки трішки в кількох місцях. Витинанка ледь відходить від тла і створюється враження, що візерунок "дихає" в просторі.

Силует. Найбільш розповсюдженим видом аплікації вважається силует, вирізаний із паперу. Силует — площинне зображення об'єктів дійсності, форма яких схожа на його тінь. Силует — самостійний прийом виконання аплікації, має багато можливостей у досягненні художньо-естетичних ефектів. Силуети вирізають із паперу будь-якого сорту й кольору, потім наклеюють на площину-основу. З вирізаних силуетів будь-якої форми можна скласти композицію орнаментального, предметного чи сюжетного характеру. Силуетне зображення завжди відображає узагальнений, двовимірний характер форми і вимагає високої міри умовності образу.

Силуетне зображення — первинна природа декоративності. Для силуету характерне ортогональне проектування зображення. Зображення у формі силуету звичайно вирізають без попереднього рисунка. Важливе значення в силуетній композиції належить кольору, тонові паперу, тому що вони мають велику силу впливу на почуття глядача. Мистецтво "силуету" тільки на перший погляд може здатися примітивним і одноманітним. Насправді, воно несе у собі великі можливості. Силует по своїй природі простий, чіткий і лаконічний, як чітка й лаконічна тінь найскладніших по формі предметів у сонячний день. І в цій простоті є своя прихована чарівність.

Наближеними до силуетного мистецтва є "тіньові фігурки". їх витинають ножицями по контуру, не вдаючись до сюжетних, складних композицій. Поодинокі фігурки людей, тварин і птахів узагальнюють до символів, узгоджують із орнаментами.

Аплікація та її художні засоби. Аплікація являє собою найрозповсюдженіший вид художньо-прикладної творчості і одночасно є найбільш доступною технікою художньої обробки паперу. Робота в техніці аплікації дозволяє сформулювати композиційне мислення, сприйняття кольору, почуття декоративності, ритму та формування уміння стилізувати будь-які форми.

Аплікація може бути предметною — створена з окремих зображень; сюжетною — відображаючи сукупність дій, подій; декоративною — з орнаментів, візерунків. Також аплікація може бути або вирізною, коли окремо і акуратно вирізаються частини кольорового паперу і складаються в композиційний сюжет, або відривною (рваною) аплікацією, коли без ножиці в шматочки паперу розриваються на дрібні частинки з нерівними краями і також складаються у сюжетну картинку. Існує геометрична аплікація, коли у композиції відокремлюються чіткі геометричні фігури. Можна використовувати обривну аплікацію з наступною графічною доробкою зображення для уточнення форм та введення графічних елементів мотиву. Робота в техніці аплікації сприяє розвитку творчих здібностей, композиційних навичок. "Аплікація" (з латини, *aplicatio* — прикладання).

Аплікація як зображення виконується шляхом наклеювання на аркуш-основу вирізаних із паперу елементів форми, які мають відповідну конфігурацію за змістом декоративної композиції. Головною ознакою аплікації є площинне, контурне, силуетне чи абрисне трактування форми образу. Завдяки прийому багатошарового вирізування аплікація органічно взаємопов'язана з різноманітними зображально-стилістичними можливостями, що надає їй характеру декоративності.

Простота і чіткість контурів, силуетів і локальність кольору паперу надають аплікації виразності. Аплікація також може застосовуватись для повсякденної роботи в будь-яких умовах.

Для аплікації використовують спеціальні набори кольорового паперу або тонований папір. Можна використовувати інший кольоровий папір, вирізаний із старих журналів, плакатів, рекламних листівок тощо.

Аплікація є дуже виразною, особливо, коли у її створенні використовується схожий колір чи контрастне або монохромне, чи ахроматичне трактування композиційних елементів декоративної композиції.

Аплікація притаманна творчості сучасних митців декоративно-прикладного мистецтва. Роботи майстрів експонуються на престижних виставках різного рівня.

За своїм змістом композиція аплікації поділяється на предметні мотиви (листя, овочі, фрукти та інші об'єкти), сюжетно-тематичні (за жанрами), оригінальні (узори, ілюстрації, листівки, декорації, костюми, прикраси), шрифтові (заголовки, букви, плакати, наочні посібники). За допомогою аплікації з паперу можна створювати не тільки площинні зображення, а й досягати об'ємно-просторового ефекту, створювати декор об'ємних моделей утилітарного призначення (іграшки, ляльки, упаковки тощо).

Методична послідовність роботи з папером в техніці аплікації. Робота в техніці аплікації вимагає послідовних дій у створенні виробу. Особливо необхідно дотримуватися послідовності роботи над створенням багатой фігурної, сюжетної композиції.

Розглянемо послідовність роботи, алгоритм у творчому спрямуванні при створенні зображень у техніці аплікації. Структура послідовних дій має такий порядок:

- вибір сюжету;
- вибір розміру, формату;
- графічне зображення ескізу композиції;
- рисування окремих об'єктів за змістом композиції, їх стилізація;
- визначення кольорової характеристики композиції, вибір фону, кольору для кожного елемента сюжету;
- нанесення контурів, навіть абрисів окремих фігур на основу вибраного формату;
- вирізання фігур по контуру чи їх елементів по абрису;
- наклеювання фону та всіх його елементів;
- наклеювання маленьких, дрібних деталей на велику форму фігур, потім дрібніші деталі;
- наклеювання на картон і оформлення роботи в паспарту

Першочергова фаза роботи над аплікацією вимагає графічного зображення на визначеному форматі. На цій фазі важливо визначити умовність і узагальненість фігур. Необхідно звернути увагу на декоративне трактування графічного зображення, ясність, чіткість рисунка і композиційного розташування фігур, щоб була присутня рівновага і весь аркуш був заповненим. Далі готовий композиційний рисунок переноситься на кальку, а з кальки — на робочу площину. Можна використовувати копіювальний папір для переведення абрисного або контурного рисунка, за допомогою якого вирізають контури, силуети, абрисні площини. Наступна фаза роботи вимагає операцій з клеєм. Наклеювання здійснюється від фону, з центру, поступово великі форми оформляються дрібнішими елементами з урахуванням кольорового вирішення.

Аплікацію також можна створити за допомогою техніки рваного паперу. Цей спосіб застосовується при зображенні різних мотивів. Можна використовувати обривну аплікацію для наступного графічного зображення, уточнення форм чи введення графічних елементів мотиву.

РОБОТА З СОЛОМКОЮ

"Яка краса!" — часто можна почути від дітей і дорослих, котрі вперше бачать наші картини із соломи. Хочу поділитися досвідом роботи з цим природним матеріалом, цінним і безкоштовним. Потрібно тільки не лінуватися влітку, а разом з учнями заготовити соломку.

Солома — це сухі стебла хлібних рослин: пшениці, жита, ячменю або із вівса. Зрізати цю соломку потрібно на обочинах полів до збору цих зернових культур комбайном. Для роботи використовуємо середню частину рослини. Стебло соломи може бути повністю зрілим або недозрілим. Коли стебло недозріле, то у нього буде зеленкуватий відтінок.

Під час заготовки соломи очищуємо від листків, міжвузлин. Отримані трубочки складаємо в коробку. Кольорова гама соломи досить різноманітна, хоч, на перший погляд, можна сказати, що вона вся золотиста, або жовта. При уважному розгляді виділяють до 100 відтінків. Так, наприклад, нестигла житня солома із зеленим відтінком, ближче до покосу — із сріблястим, перестигла із червоним відтінком. Якщо вона росла в затемненому місці, має фіолетовий відтінок, перезимована в копиці — коричневий.

Різна і щільність соломи. Житня солома груба, пшенична — м'яка. Але найм'якша і краще піддається обробці — солома озимого ячменю.

Для аплікації використовують солом'яні стрічки, які можна одержати двома способами: гарячим і холодним.

Гарячий спосіб. Підготувати декілька складених газет. На них скласти соломинки і прогладити гарячою праскою. Від праски соломини стають рівними стрічками. Перед прасуванням соломини можна потримати в гарячій воді (60°—80°С). Тоді вони стануть більш еластичні і з ними буде легше працювати.

Холодний спосіб. Такий спосіб нескладний: розрізати соломину по довжині і вістрям ножиць прогладити. Одержані таким способом стрічки матимуть ще більшу еластичність і блиск, ніж під час гарячої обробки.

Тонування соломи. Колір соломи може бути: жовтий, зеленкуватий, сіруватий, бузковий, рожевий та інші. Але якщо потрібно одержати інші відтінки, то використовують теплу обробку: відбілювання чи фарбування.

Коричневий темно-коричневий відтінки одержують в результаті довгого перебування солом'яних стрічок під праскою. А якщо закип'ятити солону в розчині питної соди, то вона їй надасть жовто-золотистого відтінку, у марганці — рожевого. Для фарбування соломи в яскраві кольори використовуються анілінові фарби, якими фарбують тканину.

Тло і клей для аплікації із соломи. Тло, на якому розміщується аплікація із соломи, має відповідати вимогам. Перш за все, матеріал, який призначений для тла, повинен бути цупким: дошка, зріз дерева, картон, бархатний папір. Лицьову сторону дерев'яного планшета можна не фарбувати, а покрити лаком. Колір тла може бути різним: чорним, темно-вишневим, темно-зеленим, коричневим.

Для аплікації із соломи придатні казеїновий клей, столярний, БФ-2, але найкращим є ПВА.

Технологія виконання аплікації із соломи. Аплікації із соломи можуть бути декількох видів: предметні, сюжетні, декоративні. В роботі із солом'яною дотримуються тих же правил, що й в аплікації із паперу. Але, розробляючи композицію, потрібно уникати щільного заклеювання, залишаючи більше повітря навколо зображення, не ускладнювати композицію дрібними деталями. Є два способи наклеювання солом'яних стрічок.

1. спосіб: на окремий папір наклеюють стрічки, підганяючи кожну соломину щільно одну до одної, без просвітів. А потім із солом'яного полотна вирізають потрібні деталі.

2. спосіб: солом'яні стрічки наклеюють одразу на ескіз.

Аплікація із соломи, яка поміщається під скло і обкантовується у рамку, краще зберігається і довго не змінює свого кольору. Я користуюся першим способом наклеювання. Він більш зрозумілий для дітей.

Дуже красиво робити із соломи різні оздоблення у формі геометричних фігур — квадрати, прямокутники, ромби, трикутники, трапеції і ними прикрашати закладки, записнички, вітальні листівки. Розробляючи узори, учні можуть проявляти творчі видумки, фантазувати. Залежно від задуманого узору, деталі можна наклеювати щільно одна до одної або залишаючи просвіти. Готові вироби не слід класти під прес, бо під час висихання малюнок відійде від тла. Ще можна виконувати аплікацію із соломи на темній тканині.

Робота з соломкою розвиває у дітей акуратність, увагу, терпіння, фантазію, видумку, віру в свої сили та впевненість у собі.

II. Конспекти занять гуртка «Умілі руки»

ТЕМА: СИМЕТРИЧНЕ ВИРІЗУВАННЯ.

ТЕМА і завдання: Ознайомити з витинанкою як видом народної творчості, поняттям про симетрію; продовжувати розширення уявлення про папір і його види, закріпити прийоми згинання і складання паперу; уміння різати папір ножицями по кривих лініях рівномірним повертанням паперу; вчити економно використовувати папір; розвивати творчу уяву, фантазію, естетичні смаки; виховувати акуратність, старанність, любов і повагу до народних традицій.

МАТЕРІАЛИ та ІНСТРУМЕНТИ: папір кольоровий, картон, ножиці, олівець, лінійка.

НАОЧНІСТЬ: зразки витинанок, серветки, сніжинки.

ХІД УРОКУ

I. Підготовка робочих місць. Перевірка наявності необхідних матеріалів та інструментів і правильність їх розташування.

- Діти, перевірте, чи всі необхідні інструменти є у вас на партах: папір (кольоровий), ножиці, олівець, гумка. Подивіться, чи правильно вони розташовані на робочому місці. Де і як мають лежати ножиці? Олівець?

II. Мобілізація уваги учнів, актуалізація опорних знань.

Діти, ми з вами живемо на Україні. Наш український народ славиться своєю славною історією, піснями, звичаями, різноманітними виробами. Сьогодні ми познайомимося з витинанкою - одним із видів творчості нашого народу. Ось перед вами витинанки (вчитель демонструє вироби). Ці прості прикраси, вирізані з кольорового паперу, мають чіткі суто графічні форми. Найбільш простий спосіб вирізування — складання паперу навпіл. З паперу, складеного навпіл, вирізували дерева, птахів, вази, метеликів тощо, а з паперу, складеного у декілька разів — хороводи та сніжинки.

Витинанки - це паперові прикраси, виготовлені за допомогою ножиць, ножа, леза а також технікою підщипування паперу пальцями — вириванки . До витинанок відносяться аплікації, але за умови що вони виконані в національному стилі з паперу. Аплікації і витинанки — родичі.

Коли витинанка наклеюється на основу, то стає вже витинанкою-аплікацією. Витинанка почала розвиватись тоді коли в побут прийшов папір.

Усі витинанки можна поділити на три великі групи: одинарні (однокольорові), складні (багатокольорові) і комбіновані, які органічно поєднуються з розписом, утворюючи єдину орнаментальну систему.

Витинанки бувають найрізноманітнішої форми: у вигляді смужок, сніжинок, зірочок, круглі, квадратні, прямокутні, овальні. Для їх виготовлення придатний будь-який папір: аркуші й обкладинки звичайних учнівських зошитів, кольоровий папір чи картон тощо. Кольори краще добирати контрастні. На темному тлі яскравіше виглядає світлий візерунок, на світлому — темний.

Ці вироби здавна використовувались для оздоблення помешкань, зокрема стін кімнат, мисників, шафок, етажерок, віконних рам. Вирізуванням з паперу (витинанням) захоплювалися і дорослі, і діти, поступово виявлялися майстри-вितिальники, які піднесли цей вид художньої праці до мистецького рівня.

III. Оголошення теми, мотивація навчально-трудової діяльності.

- Сьогодні на занятті ми виготовимо метелика із кольорового паперу, яким ви зможете прикрасити свою кімнату.

IV. Осмислення нового матеріалу. Інструктаж.

- Подивіться на цього метелика. З чого він виготовлений? (З паперу)

-Якого паперу? (Кольорового, білого)

- Але перш ніж вирізати метелика, що нам потрібно зробити? (Скласти папір вдвоє і зробити.)

-Потім беремо ножиці і вирізуємо метелика. Зрозуміли?

Тоді давайте повторимо порядок роботи.

1. Беремо кольоровий папір.
2. Складаємо вдвоє.
3. Наносимо контур.
4. Вирізаємо метелика.

Подібним чином можна виготовити й інші речі.

V. Фізкультхвилинка

Чітко руки піднімаєм

Пальці вгорі розтискаєм

Руки вже за головою,

Тож дивись перед собою.

Виправляємо хребет, лікті зводимо вперед

Мов метелики, злітаєм,

Крильця зводим — розправляєм

Тепер на поясі руки тримати,

Будем вставати та присідати.

VI. Розвиток практичних умінь і навичок, і самостійна робота.

1. Інструктаж із техніки безпеки (користування ножицями)

2. Вирізування метеликів.

- Діти, ви зрозуміли послідовність виготовлення метелика, приступайте до роботи.

Вчитель слідкує за правильністю складання паперу, нанесення контуру, вирізання.

Хто раніше закінчить роботу, може виготовити інші речі.

VII. Узагальнення і систематизація знань і умінь учнів.

Підведення підсумків.

- Що ми сьогодні навчилися робити? Яку трудову операцію виконували? (Різання)

- Де ви можете використовувати свої вироби?

- Яка робота сподобалась найбільше? Чому?

VIII. Прибирання робочих місць.

ТЕМА: СИЛУЕТНІ АПЛІКАЦІЇ

МЕТА: розширити знання учнів про силует як різновид аплікації; розширити уявлення дітей про різання паперу, правила користування ножицями, ознайомити з прийомами різання паперу по кривих лініях рівномірним повертанням паперу; формувати вміння розмічати вироби за допомогою шаблонів, економно використовувати папір; виховувати почуття бережливого ставлення до свого та чужого майна і розвивати мислення, уважність.

Матеріали та інструменти: шаблони тварин і рослин, кольоровий папір, картон, ножиці, олівець, гумка, клей і підкладна дошка.

Наочність: готові вироби, таблиці, казкові герої (Пряма та Крива лінія).

ХІД УРОКУ

I. Підготування робочих місць. Перевірка наявності необхідних матеріалів і правильність їх розташування.

- Діти, чи є у всіх папір, шаблони, ножиці?

-У якій руці тримають ножиці? Які пальці вкладають у кільця?

З якого боку лежать ножиці? Чи можуть вони бути відкритими? Як треба передавати ножиці?

II. Мобілізація уваги учнів. Актуалізація опорних знань.

Зараз я вам, дітки, хочу розповісти історію, яка трапилася з двома подругами. Зустрілися якось Пряма і Крива лінії.(Вчитель демонструє зображення у вигляді живих істот з руками і ногами).

-Я,- каже Пряма лінія,— така гарна, струнка, всім до вподоби. Як я можу з тобою дружити, такою кривою, нікому не потрібною.

Сказавши таке, Прямолінійка розвернулася і пішла своєю дорогою. А Криволінійні стало так боляче, що на її очах з'явилися краплинки сліз. Крива лінія дуже засмутилася, бо справді думала, що нікому не потрібна.

Саме в цей час зі школи поверталися діти. Позаду всіх ішов хлопчик Андрійко. І раптом він почув тихенький плач. Підійшовши ближче до місця, звідки чулися звуки плачу, Андрійко побачив заплакану Криволінійку.

- Як же мені не плакати, якщо моя найкраща подруга Прямолінійка знехтувала нашою дружбою, бо я не така гарна і струнка, як вона.

-Ні, ні красунечко. Ось подивися, що в мене є.

Андрійко вийняв з свого портфелика картинки. А які, зараз ми подивимось самі.(Вчитель виймає з портфеля вироби з паперу — аплікації із силуетними зображеннями)

Криволінійка уважно придивилася до всього і тоді весело сказала:—тепер мені все зрозуміло. Адже для того, щоб вирізати ці аплікації потрібно було різати не по прямій лінії, а ...

-А ви як думаєте, діти?

III. Оголошення теми. Мотивація навчально - трудової діяльності.

- Отже, дітки, Криволінійка зрозуміла, що не тільки прямі лінії мають значення, а й криві.

-А вам сподобались Андрійкові вироби?

На сьогоднішньому занятті ми з вами будемо різати по кривих лініях і виготовимо такі ж вироби, які були в Андрійка. Це силуетні аплікації.

Силует—однотонне зображення предмета, що нагадує його тінь. Із паперу можна вирізати цікаві малюнки — мереживо, серветки і цілі силуетні композиції.

Спочатку слід спробувати вирізати більш простіші предмети із навколишнього оточення, поступово ускладнюючи їх.

Якщо при вирізанні папір скласти навпіл, то одержимо симетричне відображення, коли ж папір скласти декілька разів, то отримаємо цілий орнамент. Із тонкого кольорового паперу можна вирізати красиве мереживо для полички, серветки тощо.

Орнаментальні роботи із тонкого паперу, складені в декілька разів краще всього вирізувати гострими ножицями або добре відточеним ножиком. Вирізувати слід на спеціальній дошці або на шматку фанери, щоб не пошкодити парти.

Силуети птахів, рослин, тварин і цілі сюжетні картини на теми віршів, байок, казок, краще всього вирізувати маленькими ножицями для рукоділля із загнутими і прямими кінчиками.

Дуже ефектні бувають силуети вирізані із чорного паперу і наклеєні на білий, і, навпаки білі — на чорний. Вдале зображення клеять на картон і окантовують під скло.

IV. Осмислення нового матеріалу. Інструктаж.

- Дітки, подивіться уважно на шаблони. З чого вони виготовлені? (З паперу)
- З якого паперу потрібно вирізувати силует, тонкого чи товстого? (Тонкого)

-Якого кольору він має бути?

-Готовий силует слід наклеїти на який папір? (Картон)

Давайте пригадаємо послідовність трудових операцій і як їх правильно виконувати.

- 1 .Прикладаємо шаблон до тонкого паперу. З якого боку? Скраю чи посередині?
- 2.Обводимо шаблон олівцем, як правильно обводити? (Простим олівцем)
- 3.Вирізуємо зображення ножицями і наклеюємо на аркуш паперу (картону).

V. Фізкультхвилинка

Щось втомились ми сидіти,

Треба трохи відпочити,

Руки вгору, руки вниз —

На сусіда подивись .

Руки вгору, руки в боки —

І зроби чотири скоки.

Ось так, ось так, ось так!

Плесніть у долоньки раз!

За роботу! Все гаразд!

VI. Розвиток практичних умінь. Самостійна робота.

1 .Інструктаж.

-Діти, давайте пригадаємо, яких правил слід дотримуватись при різанні.

а) Ріжуть не кінчиками, а серединою лез, не зводячи їх до кінця, бо інакше лінія буде нерівною;

б) Криволінійні контури треба вирізувати справа наліво, бо інакше лінія буде закриватися ножицями і не видно буде різання;

в) При різанні по кривій лінії слід повертати папір, а не ножиці;

г) Пальці лівої руки тримають за 2-3см від лінії різання.

- Запам'ятали? А тепер приступайте до роботи.

2)Вчитель слідкує за правильністю виконання операцій розмічання дотримання правил різання ножицями та техніки безпеки. Хто раніше завершить роботу, може виконувати більш складні силуетні аплікації.

VII. Узагальнення, систематизація знань учнів. Підведення підсумків роботи.

-Що виготовляли на сьогоднішньому занятті?

- Які трудові операції виконували?

-Які правила потрібно запам'ятати при різанні по кривих лініях?

VIII. Прибирання робочих місць.

Тема: Аплікація із соломи як вид декоративно-ужиткового мистецтва. Виготовлення композиції із соломки.

Мета: розширити знання дітей про декоративно-ужиткове мистецтво, збагачувати художнє уявлення, розвивати фантазію; навчити учнів виготовляти аплікацію із соломки; виховувати естетичні смаки, повагу до праці хлібороба.

Матеріали та інструменти: соломка, картон, тонкий папір, клей, ножиці, прозорий папір, олівець чи ручка.

Наочність: вироби із соломки, зразок виробу, ілюстрації з серії „Аплікації із соломки“.

Хід уроку

I. Підготовка робочих місць. Перевірка наявності необхідних матеріалів і правильності їх розташування.

- Діти, перевірте, чи всі необхідні інструменти є у вас на партах: соломка, білий папір, картон, ножиці, кольоровий папір, клей.

II. Мобілізація уваги учнів, актуалізація знань.

Я чую твій голос

Пшеничний твій колос.

І душу мені засіває зерно.

Моя Україно,

Білявко-хатино,

Пізнати тебе мені щастя дано.

(О. Бокова)

– Діти, почнемо нашу розмову про те, який шлях долає хліб із поля до столу.

– Із чого починається хліб?

Зернятко починає колос, безмежний хлібний лан.

То ж приготуйтеся, дітки, слухати казочку про подорож зернинки.

Вирушимо разом із нею у довгий і важкий шлях.

(Під час розповіді вчитель демонструє ілюстрації і малюнки).

Лежить зернинка, відпочиває. Тепло їй. Затишно. І ось з'явився дощик зі своїми срібними відерцями, та й полив земельку. Напилася зернинка водички і почала проростати маленьким росточком. Ось уже він з'явився маленьким зеленим гострячком.

Лагідне сонечко, тепла земелька, рясній дощик допомогли набратися сили росточку. А щоб ще сильнішим він ріс, до нього приходив добрий Чарівник, який удобрював земельку. Ріс росточок, набирався сил, і ось одного разу сталося диво. Він став чудовим колоском, на якому було багато зернинок. Колосок щодня ставав все красивішим, сильнішим, мужнішим. Наливався соками землі. А коли зернятка достигли, стали золотими, то дуже захвилювалися: що ж ними буде?

- Діти, а ви як думаєте, що буде із колосочком на далі?

(Відповіді дітей).

Так, хлібороби будуть збирати врожай. А пізніше золоті зернинки перетворяться на біле-біле борошно. А далі на наших столах буде красуватися запашний духмяний хліб.

III. Повідомлення теми і мети уроку мотивація навчально-трудової діяльності.

- Діти, а що зображено на цих аплікаціях? (Демонструю предметні аплікації із соломки).

-Придивіться уважніше з чого вони виготовлені? (Із соломки).

Ось на сьогоднішньому занятті ми будемо вчитися виготовляти такі ж аплікації

Соломка-це сухі стебла хлібних рослин: пшениці, жита, ячменю або із вівса. Зрізати цю соломку потрібно на обочинах полів до збору цих зернових культур комбайном. Для роботи використовуємо середню частину рослини. Стебло соломи може бути повністю зрілим або недозрілим. Коли стебло недозріле, то у нього буде зеленкуватий відтінок.

Під час заготовки соломку очищаємо від листків, міжвузлин отримані трубочки складаємо в коробку. Кольорова гама соломи досить різноманітна, хоч, на перший погляд, можна сказати, що вона вся золотиста, або жовта. При уважному розгляді виділяють до ста відтінків.

Так, наприклад, нестигла житня солома із зеленим відтінком, ближче до покосу-із сріблястим, перестигла-із червоним відтінком. Якщо вона росла в затемненому місці, має фіолетовий відтінок, перезимована в копиці-коричневий.

Різна і щільність соломи. Житня солома груба, пшенична-м'яка. Але найм'якша і краще піддається обробці-солома із ячменю і вівса.

Для аплікації використовують вже готові солом'яні стрічки. Солом'яні трубочки заливаємо окропом і залишаємо у цій же воді на добу. Наступного дня розрізаємо їх уздовж, розгортаємо і прасуємо їх гарячою праскою. Соломка легко прасується, робиться вузькою плоскою стрічкою-смужкою.

Отже, як ми все це робимо. На аркуш паперу (беремо щільний і прозорий папір) наносимо потрібний малюнок. Із зворотного боку наклеюємо щільно одну до одної смужки розпрасованої нами соломи (беремо для робота тільки клей ПВА!) так, щоб між ними не було просвітів. Після цього перегортаємо заготовку на той бік, де знаходиться малюнок, і за його контурною лінією обережно обрізаємо ножицями зайвий папір.

Далі наклеюємо наші фігурки на кольоровий картон. Колір картону може бути різним: чорним, темно-вишневим, темно-зеленим, темно-коричневим.

Дуже красиво робити із соломи різні оздоблення у формі геометричних фігур-квадрати, прямокутники, ромби, трикутники, трапеції і ними прикрашати закладки, записнички, листівки. Розробляючи узор, учні можуть проявити творчі видумки, фантазувати.

IV. Осмислення нового матеріалу. Інструктаж.

Діти, давайте уважно ще раз подивимось на аплікацію. А тепер давайте повторимо порядок роботи.

1.Зображення предмета малюємо темною ручкою на прозорому папері. Зображення вашої аплікації підкаже вам ваша фантазія, уява.

2.Нарізаємо соломку відповідної довжини і наклеюємо на кожну деталь малюнка. Припасовуючи один до одного краї соломинок, дотримуючись напрямку їх розміщення, залежно від форми деталей.

3. Після висихання перегортаємо заготовку на той бік, де знаходиться малюнок, і за його контурною лінією обережно обрізаємо ножицями зайвий

V. Фізкультхвилинка.

Раз, два! Час вставати,

Будемо відпочивати.

Три, чотири! Присідаймо,

Швидко втому проганяймо.

П'ять, шість! Засміялись,

Кілька раз понахилялись.

Зайчик сонячний до нас

Завітав у світлий клас.

Будем бігати, стрибати

Щоб нам зайчика впіймати.

Прудко зайчик утікає

І промінчиками грає.

Сім, вісім! Час настав

Повернутися до справ

VI. Розвиток практичних умінь і навичок. Самостійна робота.

Повторення правил техніки безпеки.

- Пригадайте, яких правил слід дотримувати під час роботи з ножицями і клеєм. (Діти повторюють правила)

VII. Узагальнення і систематизація знань і умінь учнів. Підведення підсумків.

Вчитель демонструє 2-3 кращі роботи, аналізує помилки і недоліки.

- Діти що ми виготовляли на уроці? З чого? Які трудові операції виконували? (Розмічання, різання, склеювання)

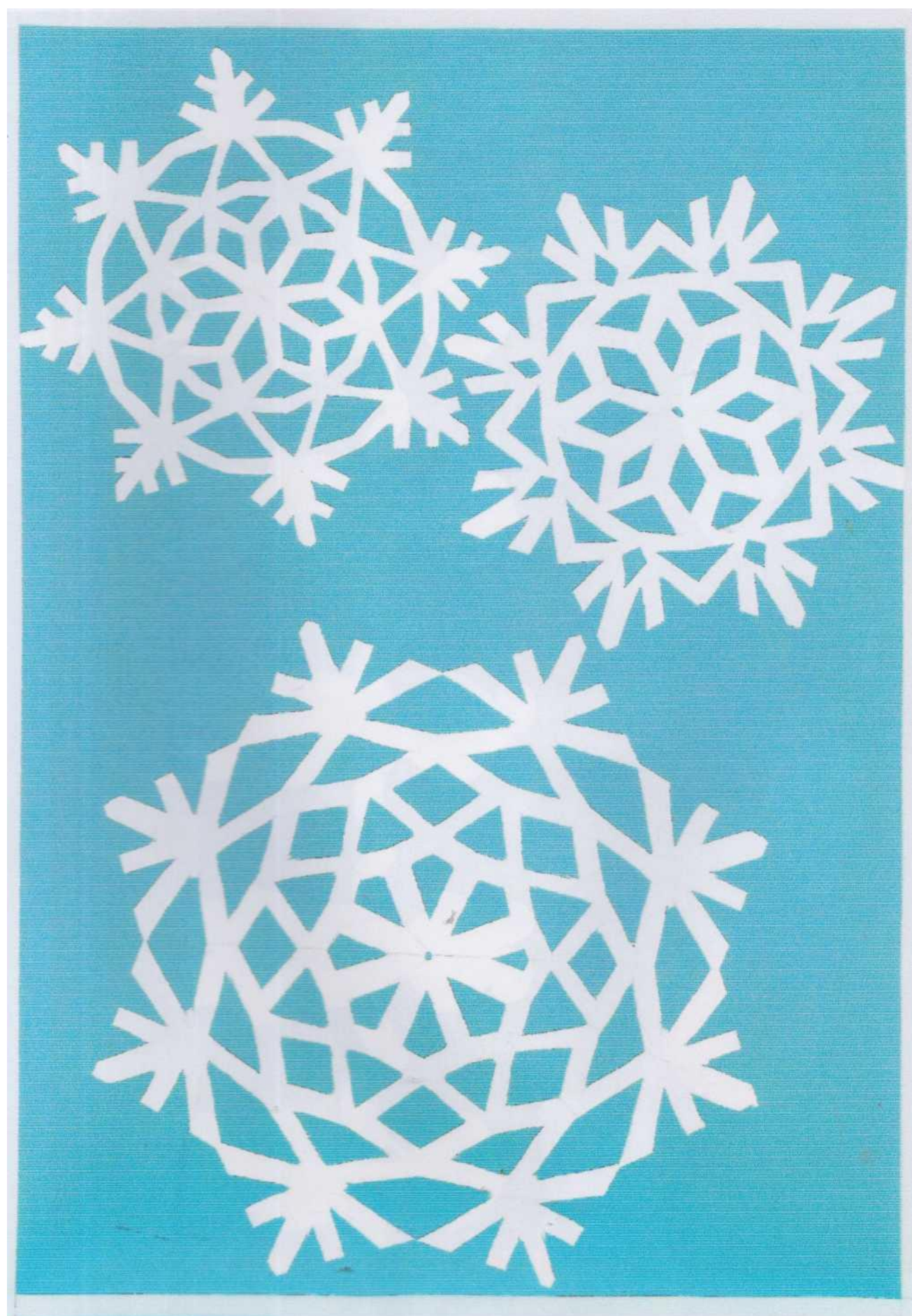
- Як називається виконана робота? (Аплікація)

VIII. Прибирання робочих місць

Література

1. Анри де Моран. История декоративно-прикладного искусства: пер. с оф. — М., Искусство, 1982.
2. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посібник для студ. пед. ін-тів. — Львів: Світ, 1992.
3. Антонович Є.А., Проців В.І., Свид С.П. Художні техніки у школі: навч.-метод. посібник для студ. худ.-гр. фак. вищ. навч. закладів — К.: ІЗМН, 1997.
4. Богатеева З.А. Мотивы народных орнаментов в детских аппликациях: кн. для воспитателя дет. сада. — М.: Просвещение, 1986.
5. Богатеева З.А. Аппликация по мотивам народного орнамента в детском саду: пособие для воспитателя дет. сада. — М.: Просвещение, 1982.
6. Вильчинский В.М. Учитесь рисовать: альбом для 5 кл. — К.: Радянська школа, 1981.
7. Вильчинский В.М. Изобразительное искусство в 1—2 кл. — Киев: Радянська школа, 1991.
8. Гусакова М. А. Аппликация: учебное пособие для учащихся педагогических училищ. 3-е изд. доп. и переработанное. — М.: Просвещение, 1987.
9. Данченко О.С. Народні майстри. — К.: Радянська школа, 1982.
10. Данченко О.С. Невмируще джерело: бесіди про українське народне мистецтво. — К.: Мистецтво, 1975.
11. Джексон Дж. Поделки из бумаги: кн. для учащихся. Пер. с англ. СВ. Григорьевой. — М.: Просвещение, 1979.
12. Зиновьев А. Вырезки из бумаги // Декоративное искусство СССР. — 1971. - №10 - стр. 55.
13. Ковальчук Т.П., Резниченко Н.И. Види художественной работы с бумагой: наглядно-методическая разработка. — Одесса: Астропринт, 1998.
14. Кузнецов В.П. Работа с бумагой и картоном на уроках труда в начальных классах. — М.: Просвещение, 1967.
15. Перевертень Г.И. Самоделки из бумаги: пособие для учителей нач. классов по внеклас. работе. — М.: Просвещение, 1983.
16. Проців В.І. Образотворче мистецтво, другий клас: навчальний посібник. — К.: Радянська школа, 1972.
17. Сензюк С.К. Композиция в декоративном искусстве: альбом. — К.: Радянська школа, 1988.
18. Станкевич М. Є. Українські витинанки. — К.: Наукова Думка, 1986.
19. Фишер М. Н.Зарецкая И.И., Серпионова Є.Н. Конструирование из полоски и сложенного листа бумаги и картона.: Методические рекомендации. М. АКП СССР НИИ труд. обуч. и проф. ориентации, 1987.
20. Шпикалова Т.Я. Народное искусство на уроках декоративного рисования: пособие для учителей, 2-е изд., доп. и перераб. — М.: Просвещение, 1979.

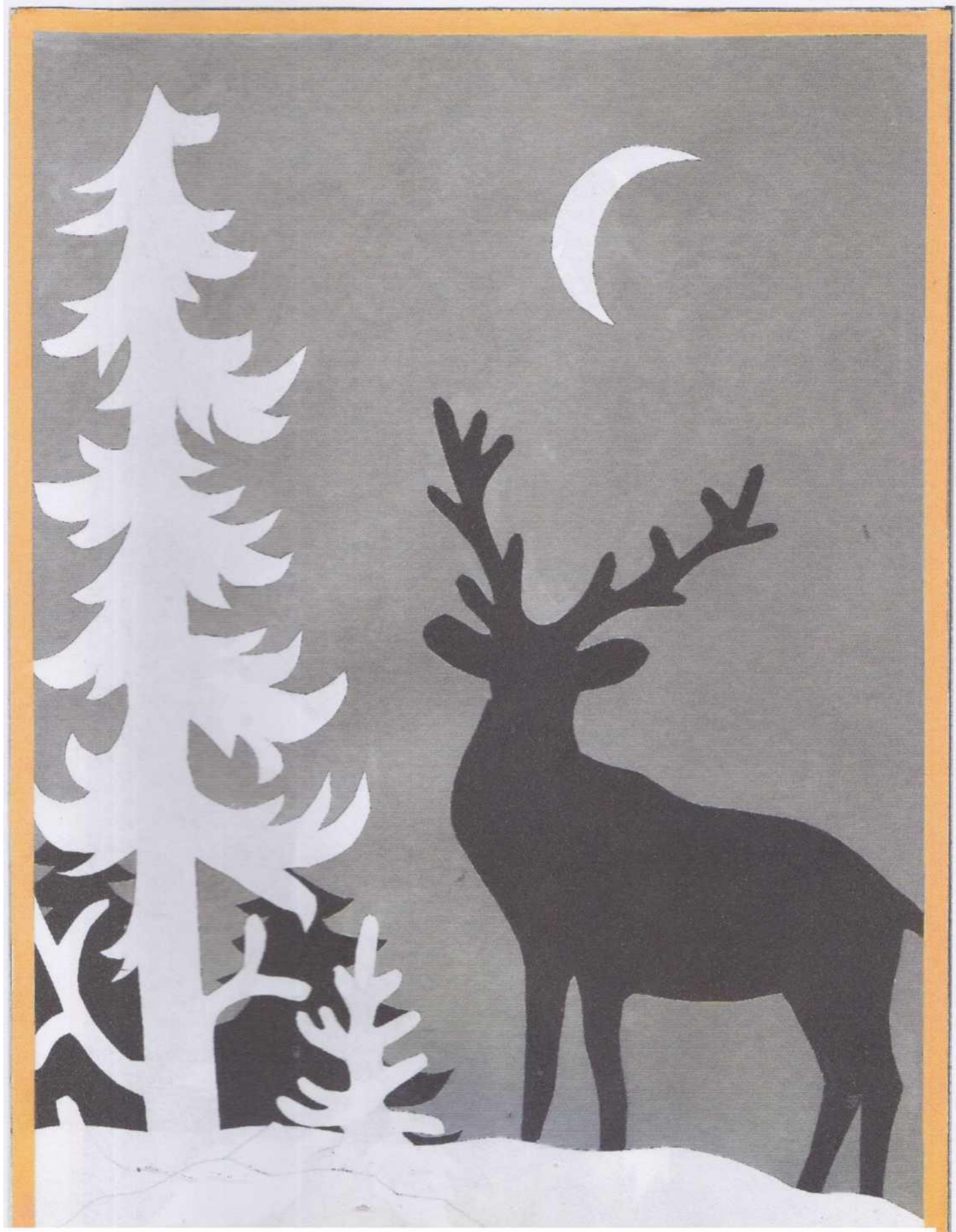
ДОДАТКИ

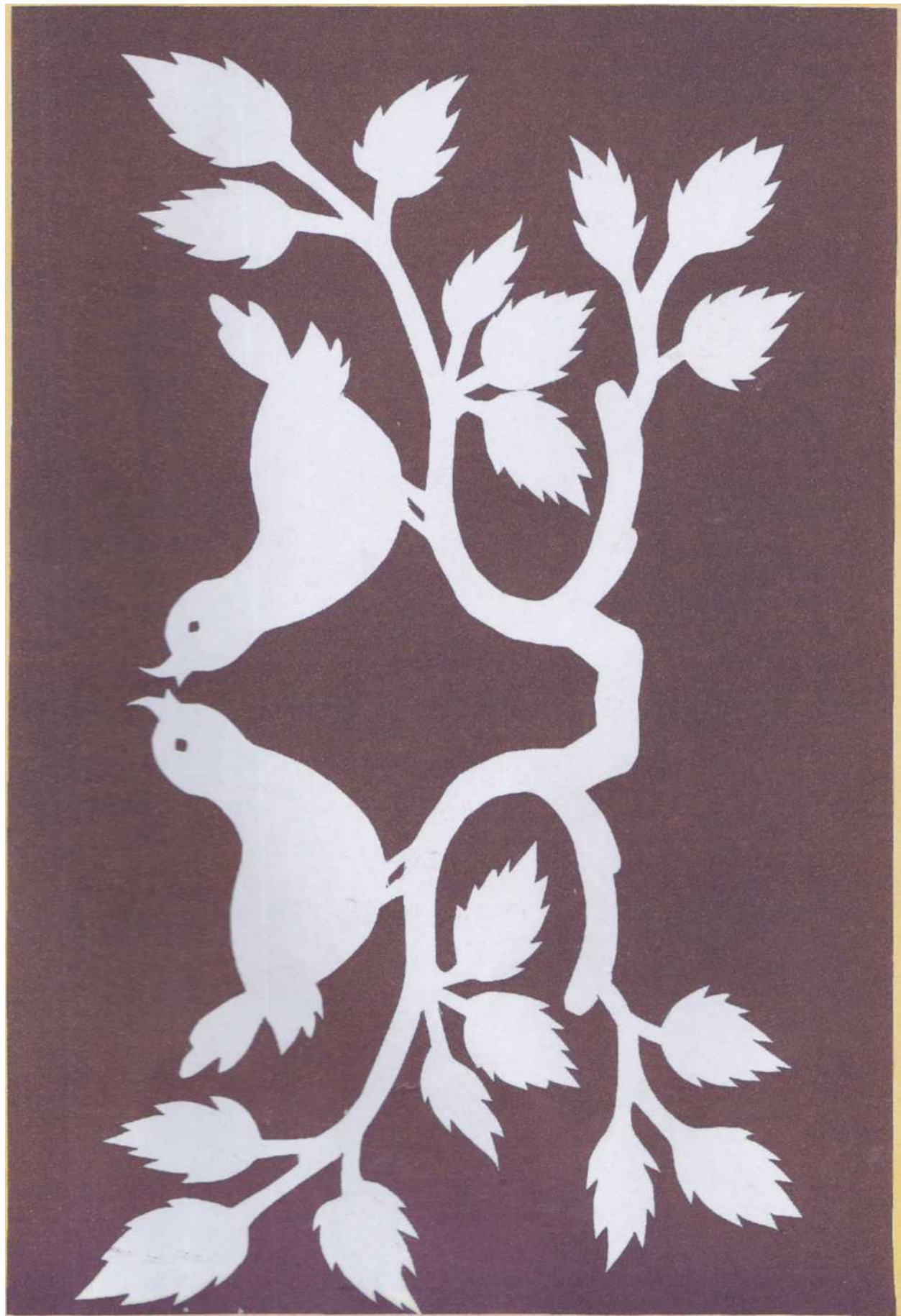

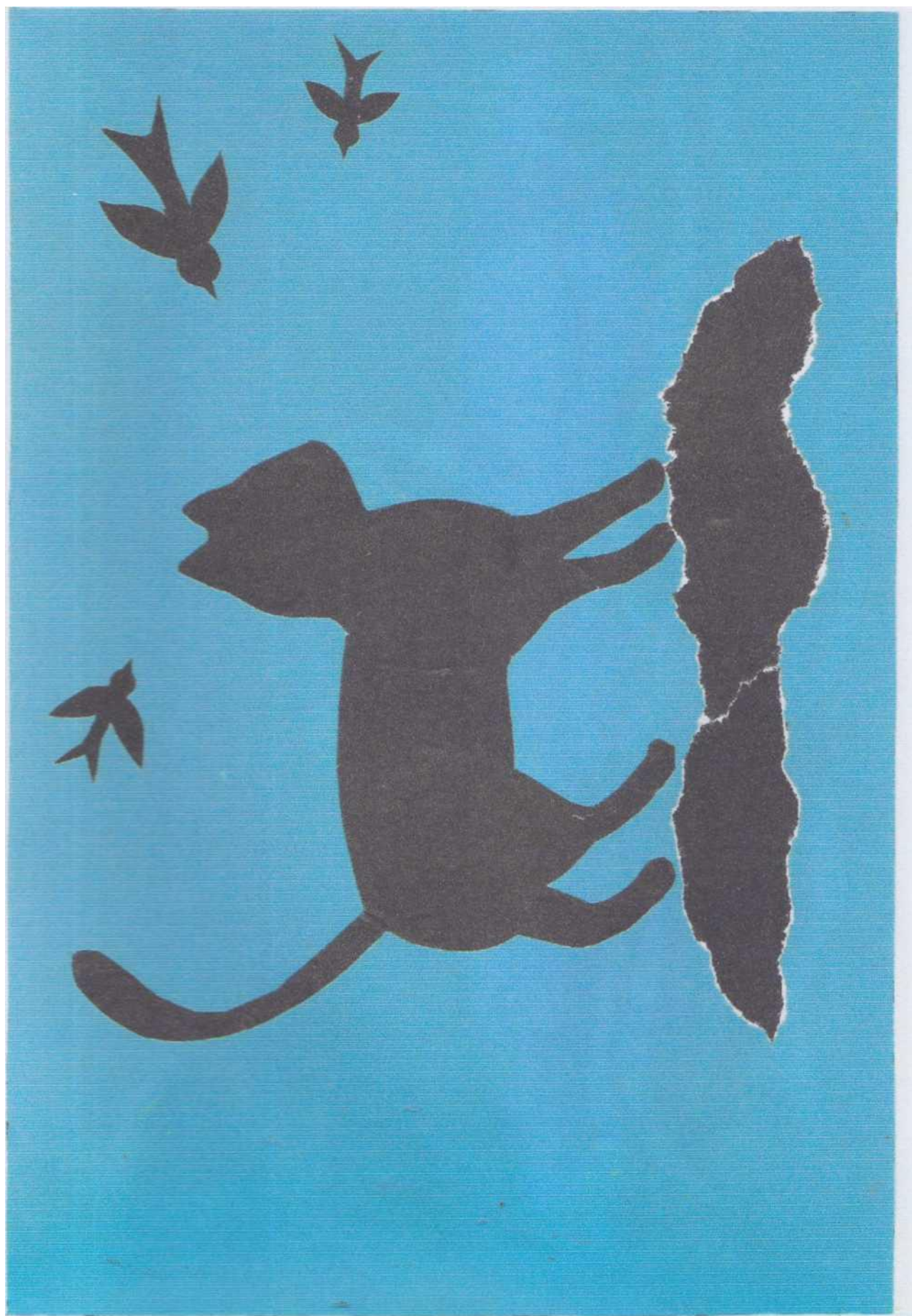

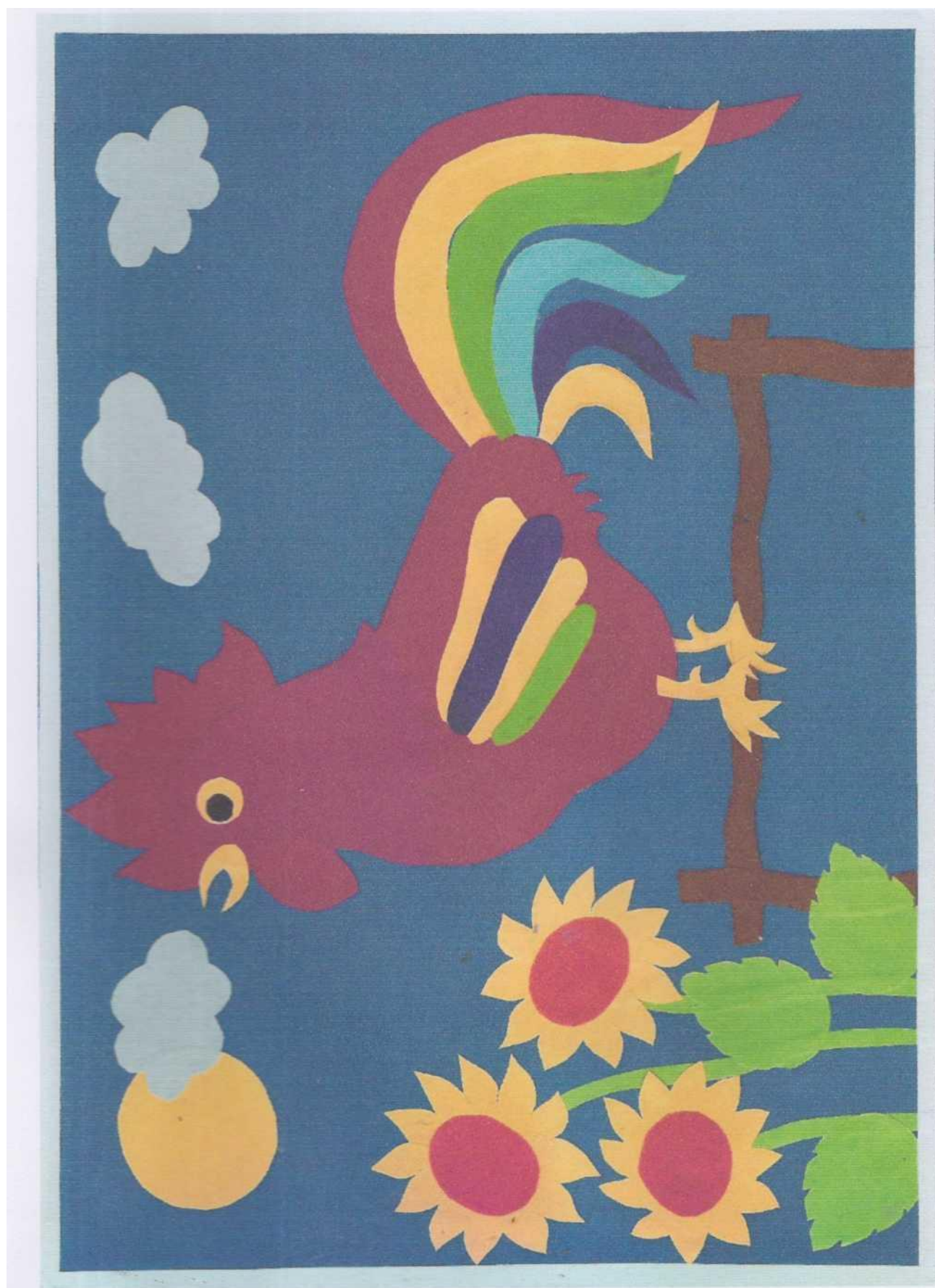

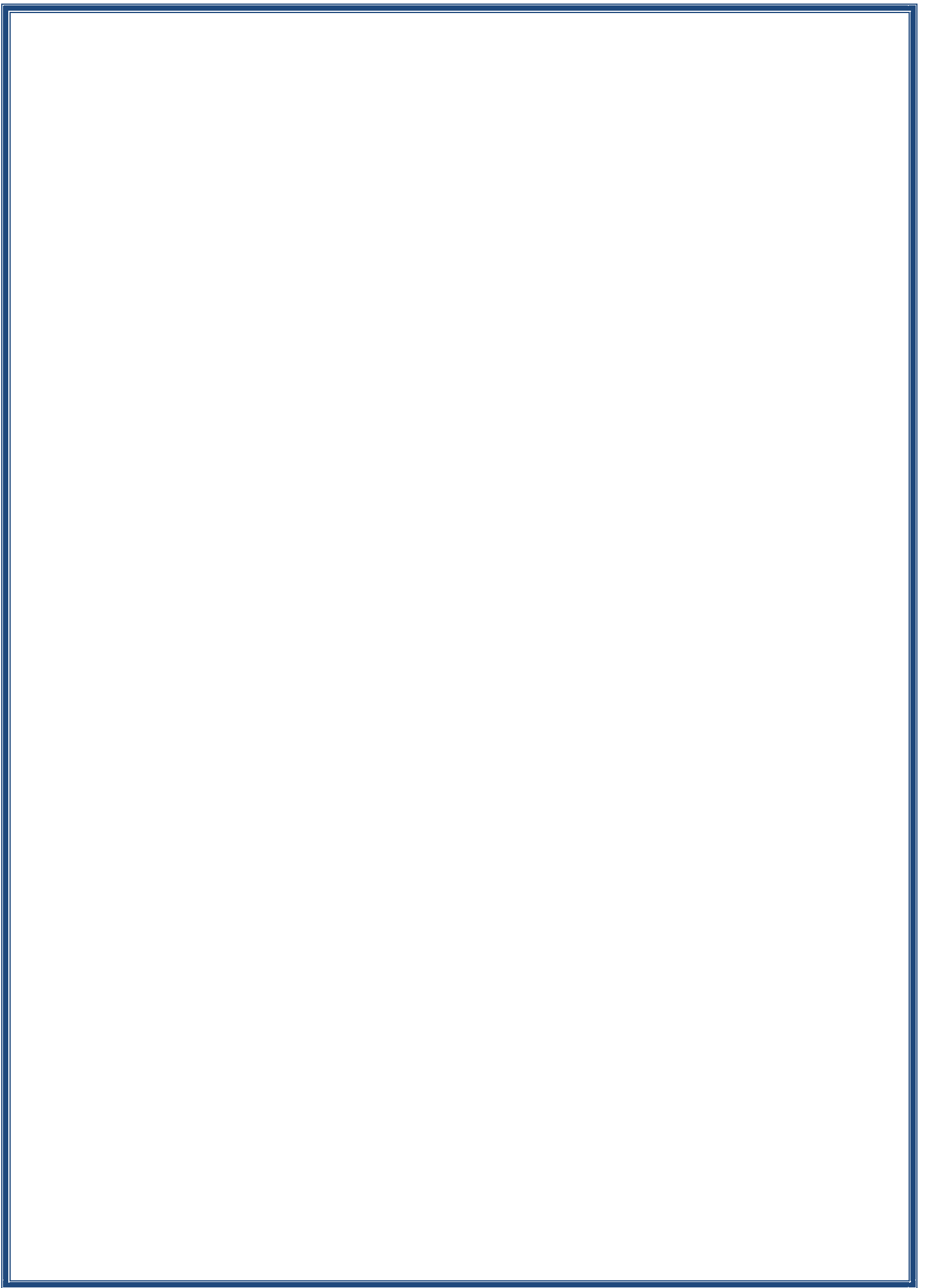

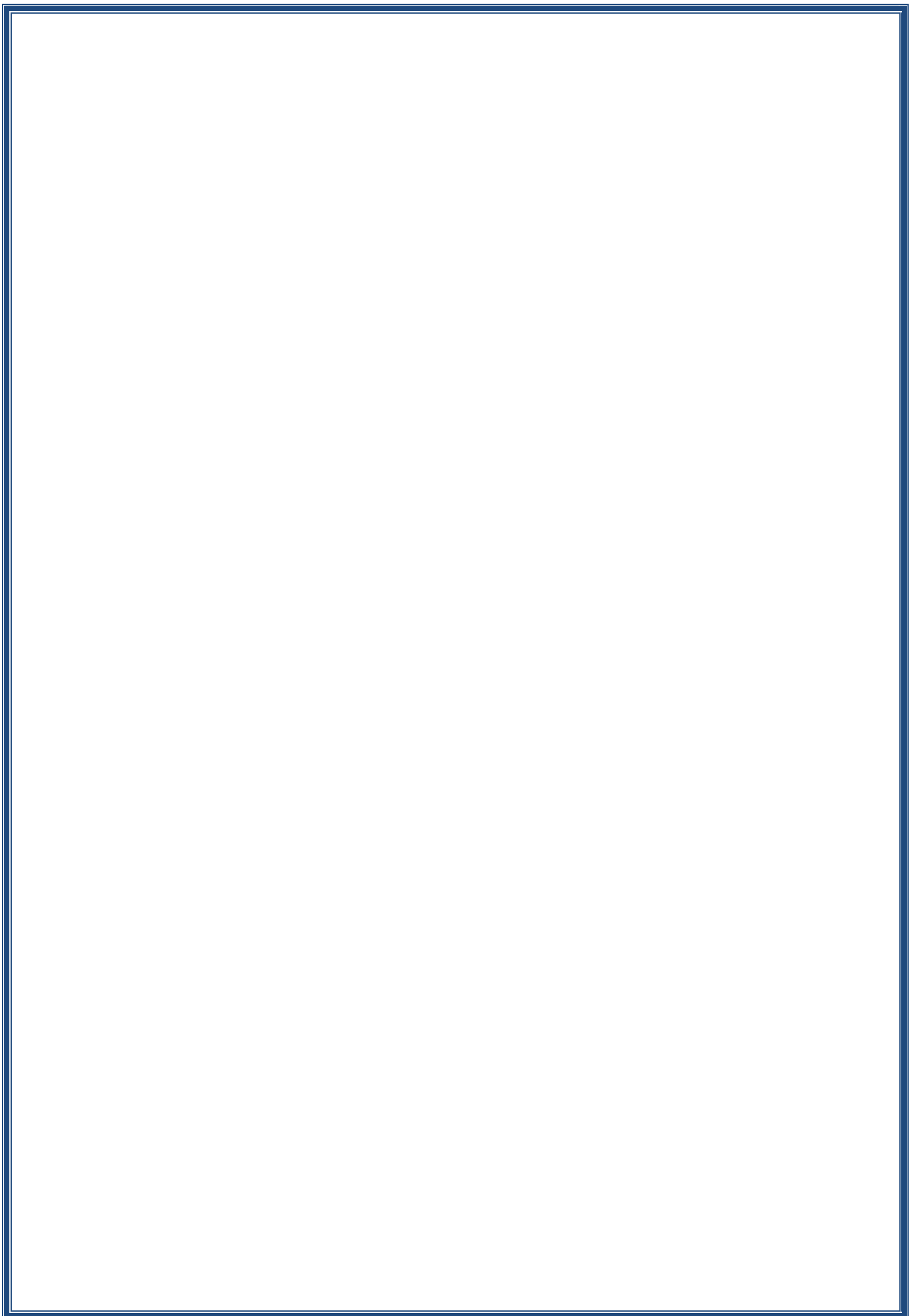

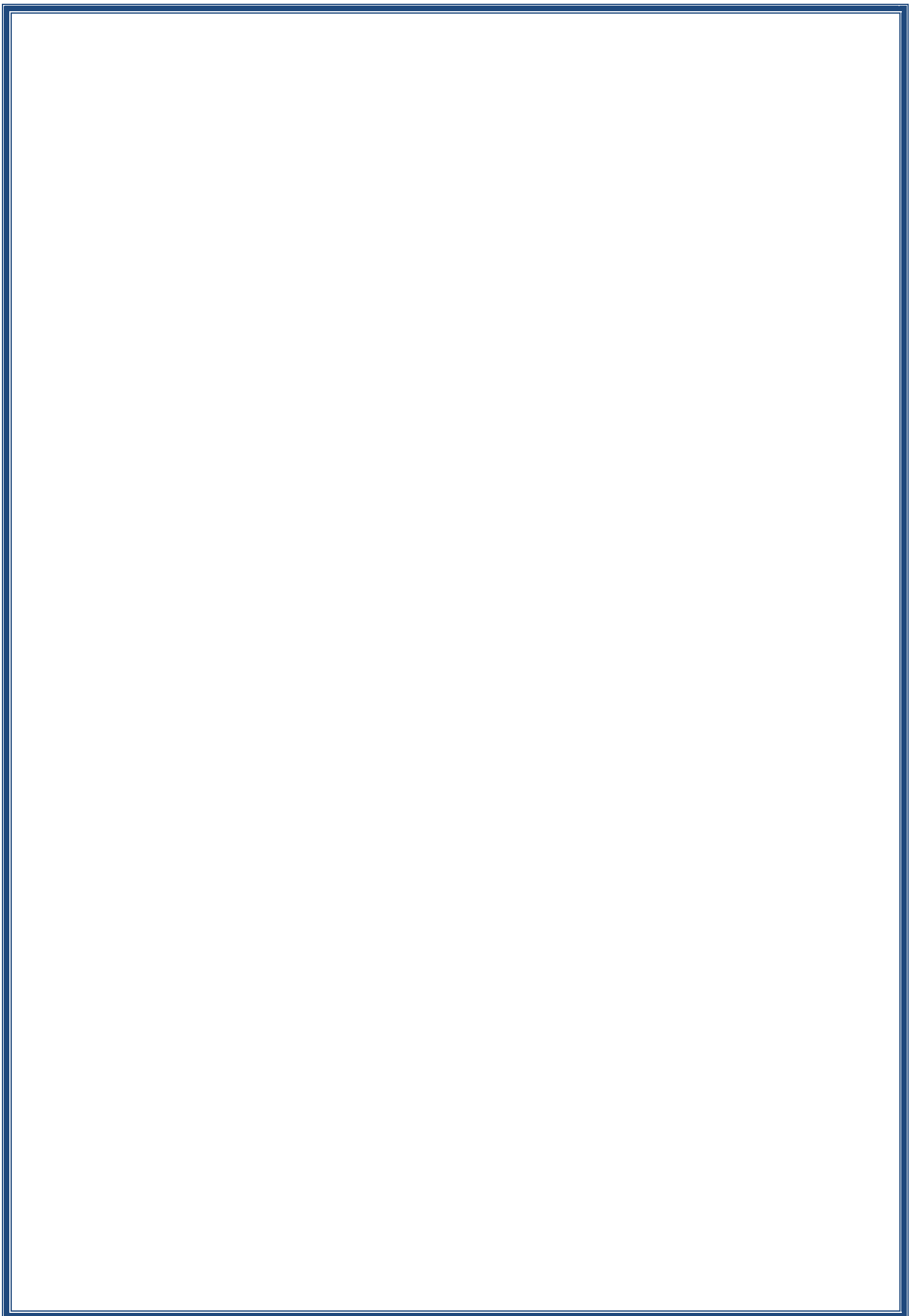

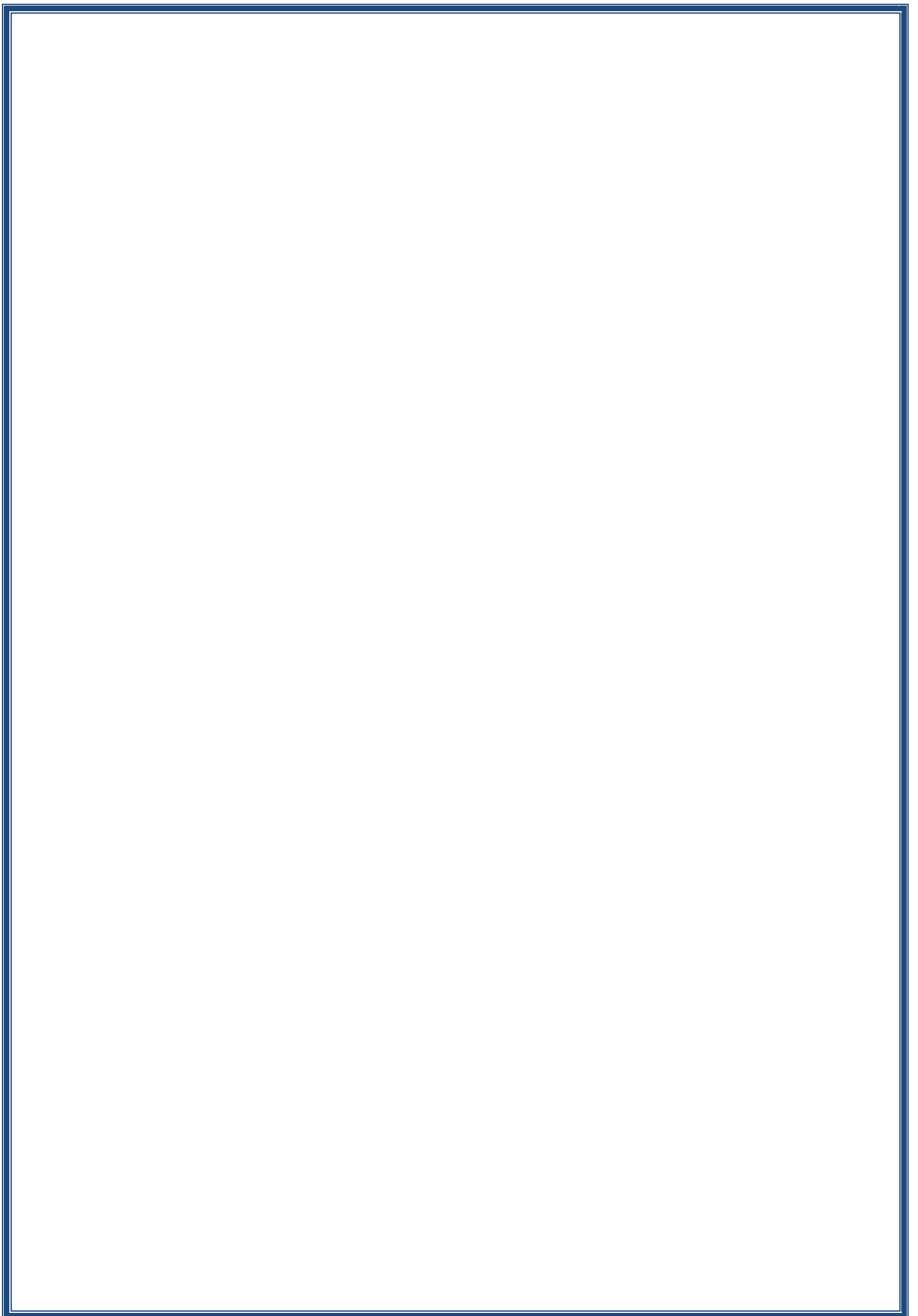

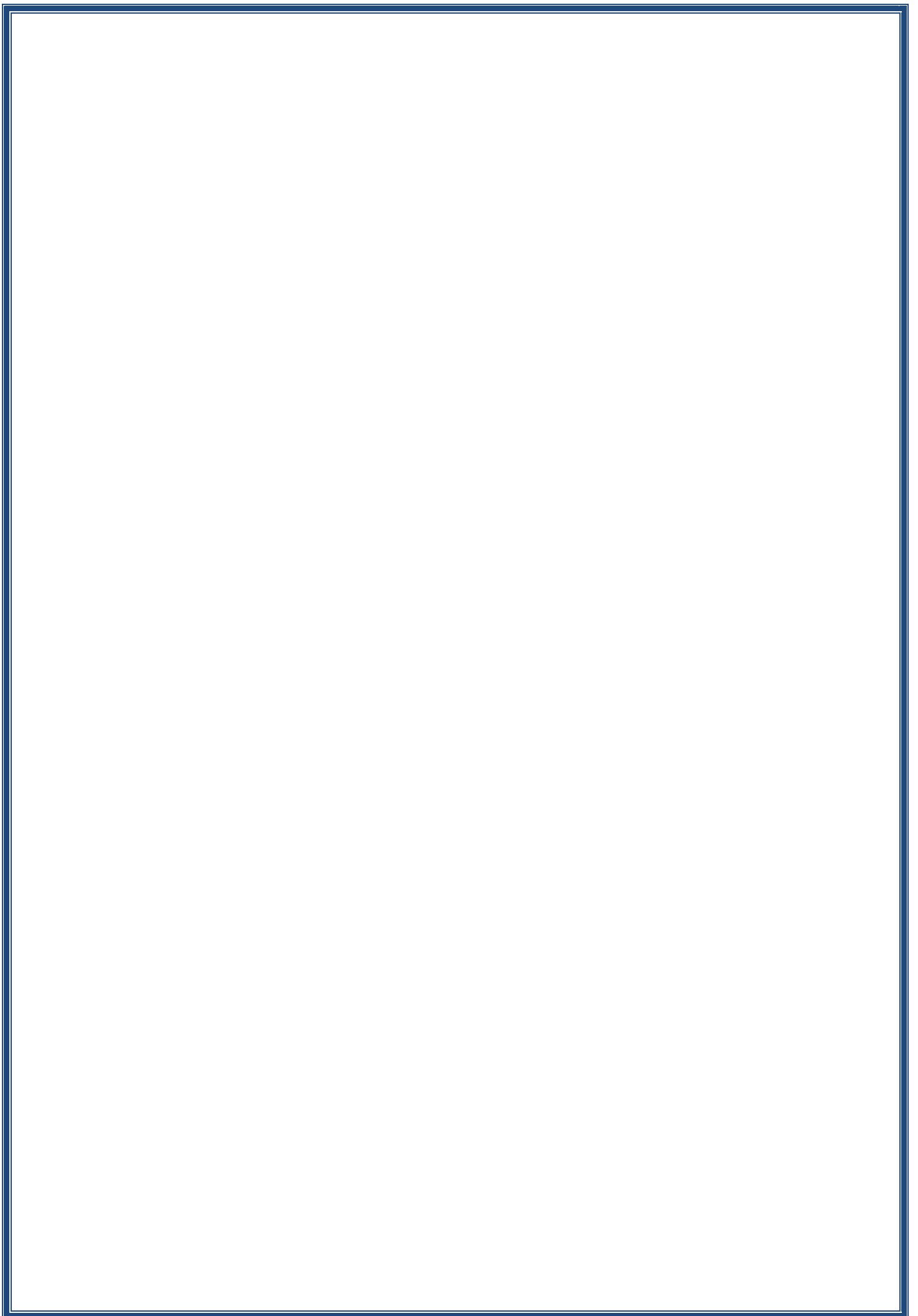

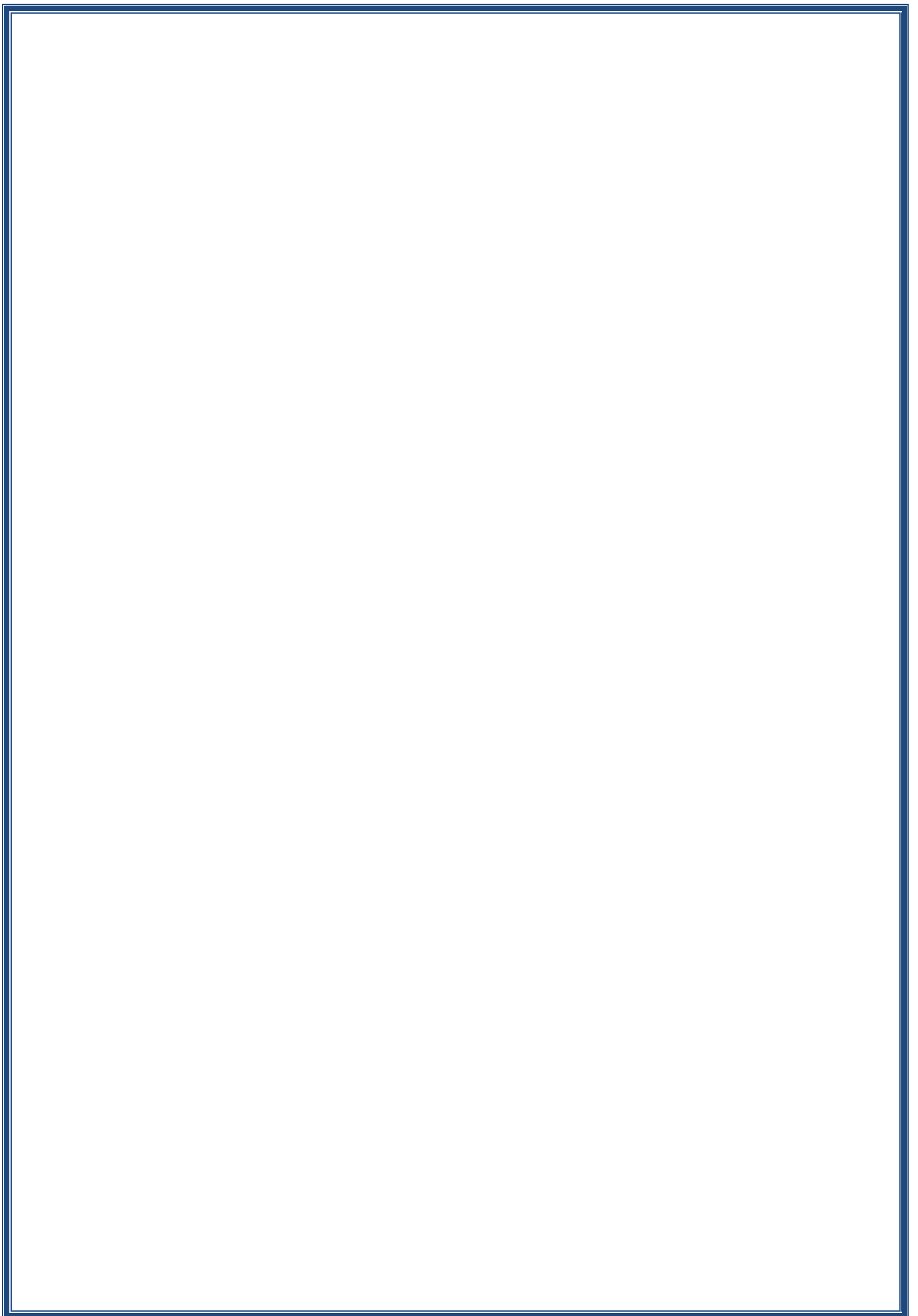

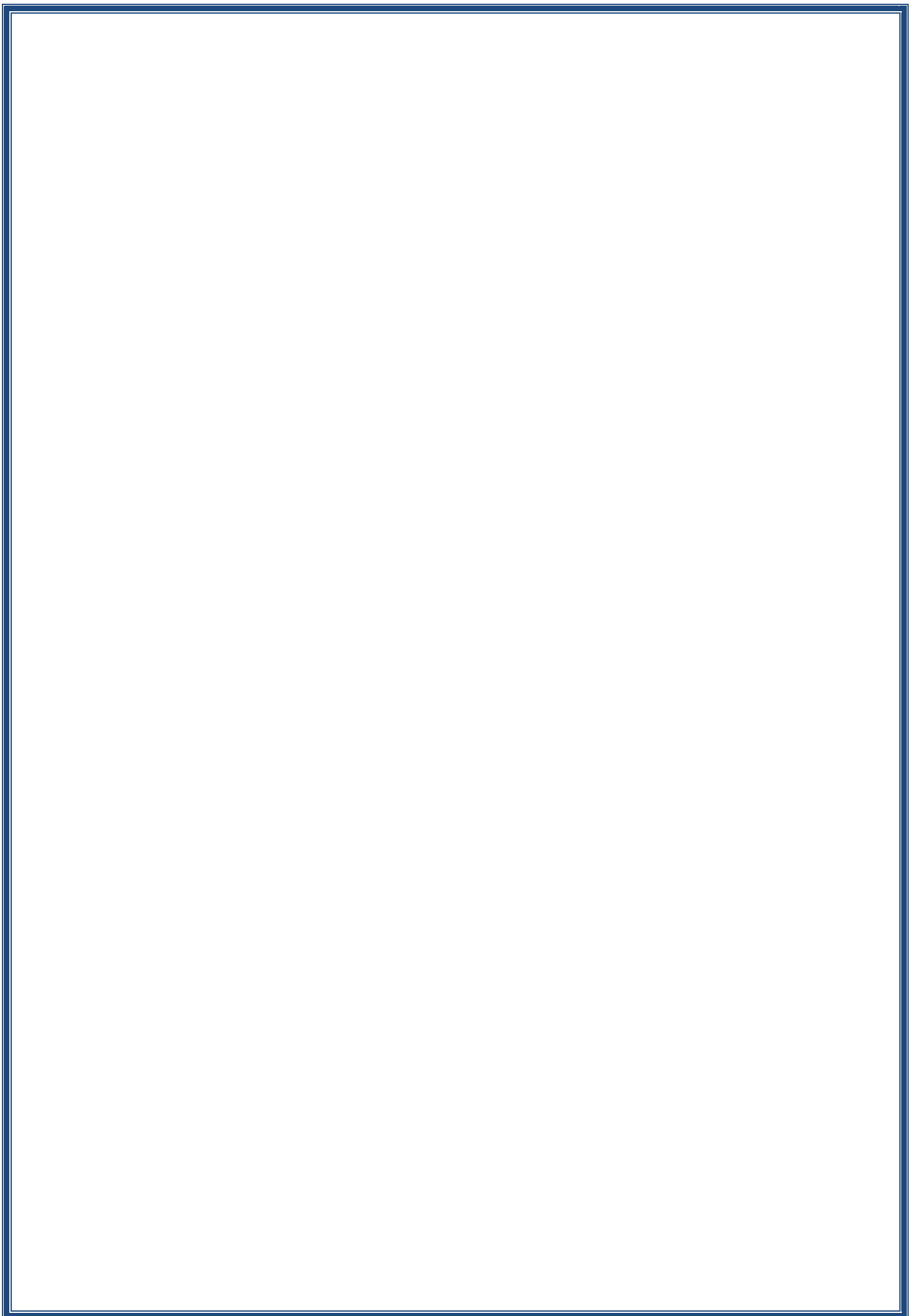

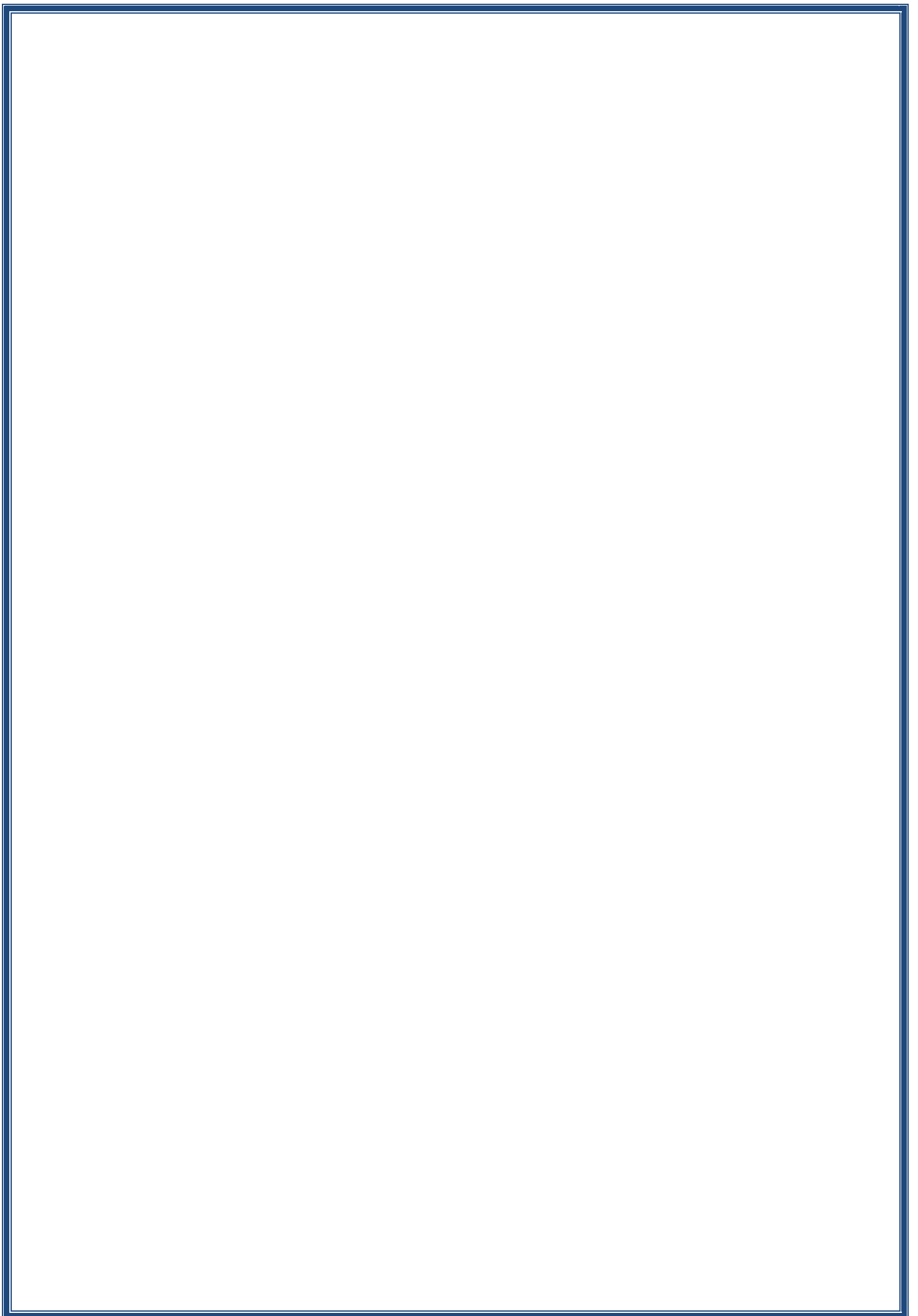

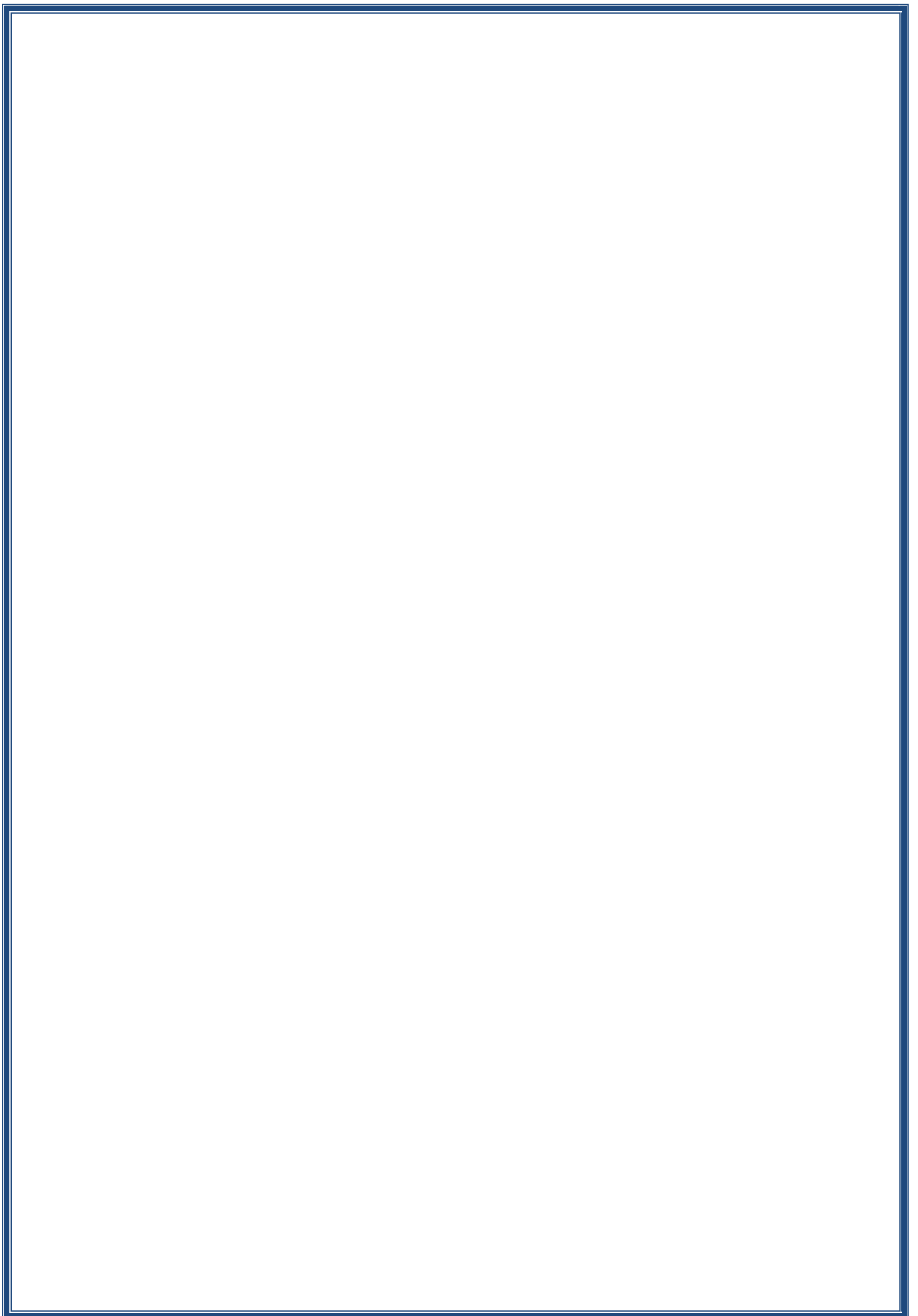

Додаток 15.

